

Sundbyberg 2017-02-27

Dnr.nr: U2016/04660/GV

Vår referens:

Stefan Eklund Åkerberg

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

Remissvar: Betänkandet En gymnasieutbildning för alla – åtgärder för att alla unga ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning (SOU 2016:77)

Handikappförbunden

Handikappförbunden är ett samarbete för 39 funktionsrättsförbund som tillsammans representerar cirka 400 000 människor. Vårt mål är ett samhälle för alla. Vårt arbete grundar sig på mänskliga rättigheter när vi driver medlemmarnas funktionsrätt – rätten för personer med funktionsnedsättningar att fungera på jämlika villkor i samhällets alla delar.

Sammanfattning

Regeringens mål enligt direktiven är att alla ungdomar ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning. Detta har utgjort utgångspunkten för utredningens arbete och innebär ett fokus på ungas deltagande i gymnasieutbildning och på genomströmningen i gymnasieskolan. Utredningen har gjort en bred genomlysning av olika frågor och områden inom gymnasieskolan. En utgångspunkt har också varit att förslagen ska vara angelägna, viktiga för utveckling och samtidigt hanterbara för gymnasieskolan. Utredningen har inte anvisats något reformutrymme.

Handikappförbunden tycker att utredningen ha gjort ett gediget arbete och vi tillstyrker i stor utsträckning dess förslag. Vi delar fullt ut synen på att alla ungdomar ska kunna påbörja och fullfölja en

gymnasieutbildning. Vi delar också utredningens analys på att det finns en lång rad problem som starkt påverkar ungas vilja och möjlighet att både komma in på gymnasiet och att kunna fullfölja sina studier. Till stor del beror dessa på att redan grundskolan misslyckat med att ge den unge rätt förutsättningar. Det är därför avgörande att se och lyfta fram betydelsen av en fungerande helhet vilket utredningen till viss del också gör.

Även om vi till stor del tillstyrker utredningens förslag så har vi flera avvikande synpunkter. Vår kanske främsta kritik är att vi tycker att utredningen som helhet saknar analys, diskussion och förslag kring den samlade lärmiljöns betydelse för att elever ska kunna fullfölja sin gymnasieutbildning. Utredningens alltför ensidiga fokus på att utveckla stödet till eleverna, vilket vi i sig tycker är bra, förstärker bilden av att det är eleven som utgör problemet. Inte att skolan själv utgör en viktig del av detta när den inte förmår att erbjuda en lärmiljö som gör att eleverna får en fungerande skolgång. I ett förebyggande arbete måste skolan se till att den fysiska miljön, den sociala miljön och den pedagogiska miljön utgör en fungerande helhet. De grundläggande förutsättningarna måste redan från början vara sådana att eleverna ska kunna gå i sin skola utan att behöva bli betraktade som ett problem. De olika delarna i lärmiljön måste ses som en helhet där de olika delarna fungerar i ett samspel. En bra skola kräver att alla delar av lärmiljön beaktas. En fungerande skola är alla elevers funktionsrätt.

Vi vänder oss också starkt mot förslagen om ett förstärkt medverkandeansvar för vårdnadshavare och ökat krav på elevers engagemang. Så länge inte skolan kan leva upp till sitt ansvar blir det anmärkningsvärt att öka trycket på föräldrar och elever. Vi ser snarare ett stort behov av att utveckla stödet till barn, föräldrar och familjer så att deras möjligheter och motivation till gymnasiestudier stärks. Vi utvecklar våra synpunkter närmare på punkten 25.2 under synpunkter på utredningens förslag.

Nedan följer våra ställningstagande i sammanfattning på de förslag där vi tar ställning. Vi utvecklar våra resonemang och ståndpunkter sedan under rubriken "Synpunkter på utredningens förslag".

Våra ställningstaganden i sammanfattning:

25.1 En gymnasieskola för alla ungdomar

Handikappförbunden tillstyrker utredningens förslag

25.2 Krav på vårdnadshavares medverkan och elevers engagemang och närvaro

Handikappförbunden avstyrker utredningens förslag.

25.3 Tydligare möjligheter att gå längre i Gymnasieskolan

Handikappförbunden tillstyrker förslagen men vill samtidigt understryka att de ekonomiska incitamenten för att elever med funktionsnedsättning ska förlänga sina studier måste beaktas.

25.4 Planering av utbildning och undervisningstid

Handikappförbunden ser positivt på förslaget om mer sammanhållna skoldagar men vill samtidigt påtala vikten av och möjligheten till flexibilitet och återhämtning i schemalaggningsen där behov föreligger.

Handikappförbunden ser positivt på att det sker en överlämning mellan grundskolan och gymnasieskolan. Vi tro dock att det behövs en förberedande process redan i grundskolan och att det inte räcker

25.5 Undervisningen och alla elevers utveckling mot målen

Handikappförbunden tillstyrker utredningens förslag

25.6 Stödåtgärder i gymnasieskolan

Handikappförbunden tillstyrker utredningens förslag men vill samtidigt påtala bristen på diskussion och förslag som sätter helhetsfokus på lärmiljöns betydelse för elevers möjlighet att nå målen.

25.10.3 Krav på viss APL på ekonomiprogrammets inriktning handel samt teknikprogrammets inriktning produktionsteknik

Handikappförbunden tillstyrker utredningens förslag.

25.13 Ett mer ändamålsenligt utbud av introduktionsprogram

Handikappförbunden tillstyrker utredningens förslag

25.14 Tydligare förutsättningar för elever på introduktionsprogram

Handikappförbunden tillstyrker utredningens förslag

25.16 Tydligare struktur och bättre dokumentation för elever på introduktionsprogram

Handikappförbunden tillstyrker utredningens förslag.

25.19 Ämnesbetyg i en ämnesutformad gymnasieskola kan stärka elevers utveckling och underlätta lärares arbete och bör därför beredas vidare

Handikappförbunden tillstyrker utredningens förslag.

25.20 Gymnasiesärskolan

Handikappförbunden stödjer principiellt utredningens ståndpunkt att reglerna för gymnasiesärskolan ska harmoniera med det som gäller för gymnasieskolan men hänvisar till yttranden från de av Handikappförbundens medlemsorganisationer som mer specifikt berörs av gymnasiesärskolan och som har sin specialkompetens på området.

25.21 Bestämmelsen om statsbidrag till elever under 18 år för folkhögskoleutbildning tillämpas inte

Handikappförbunden menar att även om vi delar utredningens syn på att elever bör gå sin utbildning i gymnasieskolan så menar vi att nuvarande möjlighet att studera på folkhögskola för personer under 18 år måste kvarstå och säkras till dess att gymnasieskolan kan erbjuda ett fullgott alternativ. Vi avstyrker därför förslaget i dess nuvarande form.

25.22 Skolverkets arbete med stöd och kompetensutveckling

Handikappförbunden tillstyrker utredningens förslag.

Synpunkter på utredningens förslag

Under denna rubrik utvecklar vi närmare våra synpunkter på utredningens förslag.

25.1 En gymnasieskola för alla ungdomar

Deltagandet i gymnasieutbildning är högt i Sverige. Vissa elever som går hela utbildningens längd når dock inte målen för utbildningen. En del elever avbryter också sina studier. Att ha en gymnasieutbildning är i dag av avgörande betydelse

för att en person ska kunna etablera sig i såväl arbetsliv som i samhällslivet i stort. För att tydligt signalera betydelsen av att ha en gymnasieutbildning bör därför samhället ha ett tydligt mål för gymnasieskolan. Utredningen lämnar förslag som ytterligare markerar att gymnasieskolan är en skola för alla ungdomar och att hemkommunen, skolhuvudmän och enskilda skolor har ett övergripande och långtgående ansvar för att ge alla elever förutsättningar att nå målen för en gymnasieutbildning.

Förslag:

1. Målet för gymnasieskolan ska vara att alla ungdomar ska påbörja och nå målen för en gymnasieutbildning. Detta ska anges i skollagen.
2. Samhällets åtagande vad gäller gymnasieskolan ska inte enbart vara att erbjuda ungdomar utbildning utan ska även omfatta en mer aktiv och pådrivande uppgift i syfte att få alla ungdomar att påbörja en gymnasieutbildning. Hemkommunen ges därför ett pådrivande ansvar vid övergången mellan grundskola och gymnasieskola. Hemkommunen ska verka för att ungdomar som avslutat grundskolan så snart som möjligt ska påbörja en gymnasieutbildning.
3. Huvudmannen ska se till att varje elev ges möjlighet att nå målen för sin utbildning. Dagens bestämmelser med denna innebörd ska samlas och tydliggöras.
4. Rektorns ansvar för att se till att upprepade eller längre frånvaro utreds förtydligas.
5. Skolans ansvar för att aktivt förebygga och motverka studieavbrott förtydligas. Huvudmannen ska vidta åtgärder för att elever som antagits till en utbildning men som utan giltig orsak redan från början uteblir, ska påbörja en utbildning. En elev som har påbörjat en utbildning och vill avbryta den kan anses ha avslutat utbildningen först när de åtgärder vidtagits som skäligen kan krävas för att få eleven att fullfölja sin utbildning.
6. Det kommunala aktivitetsansvaret ändras så att det i första hand syftar till att motivera och hjälpa ungdomar att påbörja eller återuppta en gymnasieutbildning. Nyanlända ungdomar i gymnasieåldern som har uppehållstillstånd ska omfattas av aktivitetsansvaret, vilket de inte gör i dag. Elever som går ett introduktionsprogram ska inte längre omfattas av aktivitetsansvaret.

Vi stödjer utredningens starkt uttalade ambition att alla ungdomar ska påbörja och nå målen för en gymnasieutbildning. Vi tror liksom utredningen att det är viktigt att detta klargörs i skollagen.

Hemkommunens pådrivande ansvar menar vi också måste betonas. Om det räcker ställer vi oss dock tveksamma till. En mängd faktorer spelar in här och flera instanser än utbildningsförvaltningen berörs. Hemkommunens samordnande roll och ansvar måste därför vara tydligt. Vi tycker att det är bra att skolhuvudmannens ansvar för att elever ska nå målen för utbildningen förtydligas. Att aktivt förebygga och motverka studieavbrott ser vi som en självklar utgångs-

punkt i det ansvar som här förtydligas och åläggs skolan och huvudmannen. I dag saknas i allt väsentligt ett förebyggande arbete för detta. I bästa fall reagerar skolan när det är ett faktum och då många gånger för sent för att situationen ska kunna lösas. Det förebyggande arbetet måste vara en central del i skolans kvalitetsarbete. Beredskapen och strukturerna för att kunna agera snabbt måste vara på plats innan problemen är ett faktum.

Handikappförbunden tillstyrker utredningens förslag

25.2 Krav på vårdnadshavares medverkan och elevers engagemang och närvaro

Flertalet av utredningens förslag syftar till att minska studieavbrotten i gymnasieskolan och att ge alla elever förutsättningar att nå utbildningens mål. För att de åtgärder som utredningen föreslår ska bli verkningfulla behöver vårdnadshavare understödja ungdomens skolgång. Eleverna måste också engagera sig och delta aktivt i sin utbildning.

Förslag:

1. Vårdnadshavare ges ett medverkansansvar. Krav ska införas på vårdnadshavarnas aktiva medverkan till att en ungdom påbörjar och deltar i en gymnasieutbildning.
2. En elev i gymnasieskolan ska närvara och utifrån sina förutsättningar delta aktivt i den verksamhet som anordnas inom ramen för den avsedda utbildningen. Eleven får endast vara frånvarande om eleven har giltigt skäl att utebli.

Vi ställer oss starkt kritiska till förslaget om att vårdnadshavares ansvar ska skärpas. Utredningen hänvisar till försörjningsplikten som främsta skäl till detta. För föräldrar till ett med barn som har en funktionsnedsättning blir detta närmast ett slag i ansiktet. Här talar vi ofta om ett redan livslångt ansvar och många gånger också om ett livslångt försörjningsstöd från föräldrarnas sida. Som förälder till ett barn med funktionsnedsättning har barnets skolgång ofta varit en lång kamp för att deras barn ska få det stöd som krävs och för att deras barn över huvud taget ska kunna få en dräglig tillvaro i skolan. Det finns exempel där föräldrar måste vara tillgängliga för sina barn i skolan och ständigt vara beredda att rycka in när det behövs. Ytterst kan det leda till att föräldrar tvingas vara hemma med sina barn när skolan inte klarar av att uppfylla sitt ansvar och uppdrag. Detta gäller både i grundskolan och i gymnasiet.

Utöver kampen för barnens skolgång har föräldrar till barn med funktionsnedsättning en vardag som präglas av en mängd olika vård- och myndighetskontakter för att deras barn ska få ett bra liv. Många föräldrar tvingas gå ner i arbetstid för att kunna ge sina barn det stöd som behövs. Ofta med en försämrad ekonomi som följd och därmed en svår familjesituation. Att i det skedet lägga på ett utökat medverkandeansvar menar vi är helt fel väg att gå. I stället är det snarare så att vi skulle vilja se ett utökat föräldrastöd här. En aktiv samverkan med familjen och ett stöd till både barn och föräldrar för att deras barn ska våga och vilja ta steg att studera vidare trots alla motgångar och svårigheter de tidigare mött i grundskolan. Här menar vi att samhället i stället måste ta ett större ansvar än i dag.

Att en elev ska närvara och utifrån sina förutsättningar delta aktivt i den verksamhet som anordnas inom ramen för den avsedda utbildningen kan tyckas i det närmaste självklart. Lika självklart måste det då vara att eleven ges förutsättningar att delta. Det innebär att lärmiljön som helhet måste fungera för den enskilde eleven. Precis som utredningen konstaterar så ser det inte ut så i dag. Stödet till elever som behöver det faller ofta. Det finns även påtagliga brister i den fysiska och i den sociala delen av lärmiljön. Innan huvudmannen och skolan tar sitt ansvar blir det därför svårt att kräva att elevens ansvar ska betonas. I realiteten kan det ju vara så att eleven inte kan delta aktivt i skolans arbete på grund av de brister som finns. Vad ska då räknas som giltig frånvaro?

I grunden finns alltid ett föräldraansvar och ett ansvar för den enskilde eleven för sin skolgång men att som utredningen här föreslår att dessas ansvar ska skärpas vänder vi oss starkt emot.

Handikappförbunden avstyrker utredningens förslag.

25.3 Tydligare möjligheter att gå längre i Gymnasieskolan

Ungdomar har rätt att påbörja en utbildning i gymnasieskolan fram till och med det första kalenderhalvåret det år de fyller 20 år och har i normalfallet rätt till utbildning i tre år. Nyanlända ungdomar har rätt till fyra års utbildning på språkintröduktion, så länge de enligt skollagen definieras som nyanlända elever. Elever som börjar sent i gymnasieskolan och som behöver mer tid utestängs inte

från utbildning när de passerar 20 års ålder, utan får fortsätta att studera vid den påbörjade utbildningen. Elevers rätt till utbildning i gymnasieskolan måste dock tillgodoses bättre. I vissa fall bör det innebära en rätt till fortsatt utbildning efter att eleven gått igenom utbildningen.

Förslag:

1. Det ska tydliggöras att elever som inte nått målen för en gymnasieutbildning efter tre år kan ha rätt till fortsatt utbildning. Rätten att gå om en kurs eller att göra om gymnasiearbetet ska därför föras in i skollagen. Förändringen tydliggör rätten till utbildning. Syftet med förtydligandet är att ge fler elever möjlighet att nå målen för utbildningen.
2. Det ska tydliggöras att även elever på introduktionsprogram har rätt till utbildning i tre år. Rätten till utbildning kan dock utsträckas till fyra år för en elev som är under 20 år.

Vi ser positivt på att flera av förslagen medger extra tid att genomföra sin gymnasieutbildning, vilket är en realitet för många elever med funktionsnedsättning. Det går samtidigt inte heller att bortse från att utökad tid på gymnasiet också får ekonomiska konsekvenser och tyvärr föreligger det förslag om ekonomiska försämringar för elever med funktionsnedsättning. I betänkandet *Moderniserad studiehjälp (SOU 2013:52)* föreslås bland annat att aktivitetsersättning vid förlängd skolgång ska avskaffas vilket starkt skulle missgynna elevgrupper med exempelvis autism. Ekonomiska incitament kan vara minst lika viktiga för att fullfölja gymnasiet som annat. Innan studiestödssystemet fullt ut kan kompensera för det inkomstbortfall som en borttagen aktivitetsersättning innebär riskerar möjligheten till förlängda studier att inte nå ända fram. Den ekonomiska tryggheten faller avgörandet och tvärt emot vad intentionen i betänkandet *Moderniserad studiehjälp* är så riskerar aktivitetsersättningens inläsningsseffekt i stället att förstärkas om det inte blir möjligt att förlänga sina studier med bibehållen ersättning.

Handikappförbunden tillstyrker förslagen men vill samtidigt understryka att de ekonomiska incitamenten för att elever med funktionsnedsättning ska förlänga sina studier måste beaktas.

25.4 Planering av utbildning och undervisningstid

Undervisningstiden behöver i vissa fall utökas och eleverna behöver tillförsäkras minst den undervisningstid de har rätt till. Elevernas möjligheter till heltidsutbildning ska förbättras och utbildningen ska inte vara splittrad för

eleverna. Alla elever ska också få en bra start i gymnasieskolan och tillgänglig kunskap om elevers behov ska tas tillvara.

Förslag:

1. Den minsta garanterade undervisningstiden utökas till viss del, detta till följd av ytterligare behov av lärarledd tid på yrkesprogrammen. Ökningen avser även viss lärarledd tid för gymnasiearbetet på alla nationella program. Det kan därutöver finnas skäl att överväga ytterligare utökningar av undervisningstiden på sikt.
2. Huvudmannen ska följa upp och redovisa den faktiska undervisningstid som eleverna har erbjudits, och i den individuella studieplanen ska den faktiska undervisningstid som varje elev har erbjudits redovisas.
3. Skoldagarna ska vara sammanhållna och elevernas skolarbete ska fördelas jämnt över dagen.
4. Grundskolan och gymnasieskolan ska sträva efter ett förtroendefullt samarbete. En systematisk överlämning ska göras när eleverna övergår från grundskolan till gymnasieskolan. Överlämningen avser relevanta uppgifter som kan behövas för att underlätta elevernas övergång till gymnasieskolan.

I grunden tycker vi att det är bra med mer sammanhållna dagar för elever på gymnasieskolan. De splittrade skoldagar som elever möter i sin gymnasieskola är många gånger ödesdigra. Både för elevernas motivation och för kontinuiteten i skolarbetet. Samtidigt är flexibilitet och mer luft i schemat en nödvändighet för många elever. Det måste exempelvis vara möjligt att, utifrån individuella förutsättningar och behov, skapa tid och möjlighet för återhämtning. Längre raster kan vara viktig tid för återhämtning för elever, däribland elever med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning, som kan uppleva skolans miljö som påfrestande och uttröttande att vara i. Många elever kan också behöva längre tid för att förflytta sig mellan olika klassrum och där korta raster riskerar att skapa stress och svårigheter att delta i gemenskapen.

Det är viktigt att schema och skolans miljö skapar goda förutsättningar för alla elever att vistas i skolan och klara av kunskapsinhämtningen i skolan. För elever med nedsatt förmåga att hantera och processa sensoriska intryck innebär ett alltför komprimerat schema som Autism- och Aspergerförbundet uttrycker det att "bägaren snabbt rinner över". En viktig aspekt i utformningen av extra anpassningar och särskilt stöd för elever med autism men också för andra elever med olika neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Över huvud taget innebär ofta en funktionsned-

sättning en nedsatt ork och därmed förmåga att koncentrera sig över tid. Schemalaggningsen bör därför alltid ingå när det samlade behovet av stöd ska ses över. Stödet måste vara individuell utformat och utgå utifrån varje elevs unika förutsättningar och behov.

Det är bra att utredningen lyfter fram vikten av överlämning mellan grundskolan och gymnasiet. Oftast sker detta inte alls utan det är först när eventuella problem uppstår som frågan om anpassningar och stöd kommer upp på dagordningen. Många gånger efter att eleven eller dennes föräldrar lyft frågan. Vi tycker att överlämning vid övergången mellan stadier eller vid byte av skola är av största vikt för en god kontinuitet i stödet och därmed i skolarbetet.

I utredningen förslås att det är gymnasieskolan som ska efterfråga information från elevens tidigare skola. Utredningen konstaterar att vissa frågor inte omfattas av sekretess och att det därför inte möter några problem att efterfråga dessa. Andra frågor, som sannolikt ofta är mer adekvata i sammanhangen, gör samtidigt det och kräver därmed samtycke från eleven eller dennes föräldrar. Utredningen betonar också vikten av och ett gemensamt ansvar mellan grundskolan och gymnasieskolan för att överlämningen ska gå bra till. Vi tror inte att detta kommer att räcka och skulle vilja se en delvis annan ordning.

Vi vill se en förberedande process redan under grundskolans avslutande år. Här kan skolan, eleven och föräldrarna gemensamt utvärdera det stöd som givits, diskutera hur en överlämning till den kommande gymnasieskolan ska gå till och vilka uppgifter som får lämnas vidare. Även om eleven i detta skede inte vet vilken skola hen ska börja på så menar vi att det går att förbereda en överlämning redan här. Då kan eleven ha med sig detta inför gymnasiestarten och grundskolan har förberett sitt överlämnande utifrån elevens vilja. Eleven kan redan innan skolstarten lyfta frågan med sin nya skola som i sin tur kan inhämta informationen från elevens tidigare skola. Därmed ökar sannolikheten för att nödvändiga anpassningar och särskilt stöd ska finnas på plats redan vid skolstarten. Eleven kan förhoppningsvis slippa känslan av nya misslyckanden och att inget händer när stödet efterfrågas.

Utredningen konstaterar att alla elever kanske inte vill att uppgifter lämnas vidare till den kommande skolan. Att man kanske vill vara ett blank kort och inte ska behöva mötas med färdiga föreställningar och fördomar. Just därför är det viktigt att bevara elevens integritet och ge denne och hans föräldrar en möjlighet att påverka processen och att lämna sitt samtycke. Det måste vara frivilligt för eleven att delta men hen ska alltid erbjudas möjligheten.

Avslutningsvis vill vi också understryka att systematiska överlämning bör ske även vid andra övergångar som kan bli aktuella under gymnasietiden, till exempel vid byte från en gymnasieskola till en annan.

Handikappförbunden ser positivt på förslaget om mer sammanhållna skoldagar men vill samtidigt påtala vikten av och möjligheten till flexibilitet och återhämtning i schemaläggningen där behov föreligger.

Handikappförbunden ser positivt på att det sker en överlämning mellan grundskolan och gymnasieskolan. Vi tro dock att det behövs en förberedande process redan i grundskolan och att det inte räcker med att gymnasieskolan ska efterfråga information från elevens tidigare skola.

25.5 Undervisningen och alla elevers utveckling mot målen

Skolan behöver arbeta elevcentrerat. Genom en strukturerad undervisning ska eleverna ges ett kontinuerligt och aktivt lärarstöd för att kunna nå utbildningens mål. Samverkan mellan elevhälsa, studie- och yrkesvägledning samt lärare behöver stödjas.

Förslag:

1. Alla elever ska ha en mentor som samlat ska följa elevens utveckling och studiesituation.
2. I likhet med vad som gäller i grundskolan ska bestämmelser om strukturerad undervisning gälla även i gymnasieskolan.
3. En främjandeinsats för kompetenssamverkan mellan elevhälsa, studie- och yrkesvägledning samt lärare bör genomföras.

Vi delar utredningens åsikt att skolan behöver arbeta elevcentrerat. För oss innebär det att eleven sätts i centrum och att dennes behov och förutsättningar sätts i första rummet. Ett kontinuerligt och aktivt lärarstöd är viktiga delar i detta. Vi ser ett även ett stort behov av att samverka mellan elevhälsa, studie- och yrkesvägledning samt lärare både utvecklas och understöds. Idag fungerar inte elevhälsans förebyggande arbete som det är tänkt.

I arbetet med att skapa en tillgänglig lärmiljö för alla är det förebyggande arbetet helt avgörande. Här behöver kunskapen om olika funktionsnedsättningar stärkas inom elevhälsan. När en sådan här satsning genomförs är det därför viktigt att kommunen/styrelsen för de fristående skolorna säkerställer att spetskompetens inom exempelvis neuropsykiatriska funktionsnedsättningar NPF finns inom elevhälsan och att den finns i en omfattning som motsvarar skolans behov. För att möta exempelvis behovet hos elever med språkstörning behöver också tillgång till logopedkompetens med kompetens om språkstörning finnas. Det är också viktigt att rektor och huvudman involveras eftersom det är de som ska bygga upp de strukturer som behövs för att det förebyggande arbetet ska fungera och inte bli beroende av enskilda eldsjäljar.

Handikappförbunden tillstyrker utredningens förslag

25.6 Stödåtgärder i gymnasieskolan

Stödåtgärder ska präglas av en helhetssyn på elevens kunskapsutveckling och skolan behöver erbjuda en bredd av stödåtgärder. Elever ska successivt ta mer ansvar men inte lämnas ensamma att t.ex. söka anpassningar och särskilt stöd. Bestämmelserna om stöd i gymnasieskolan behöver anpassas eftersom de i huvudsak utvecklats med avseende på grundskolan.

Förslag:

1. Stöd ska planeras så att det kan ges med utgångspunkt i elevens utbildning i dess helhet och inte enbart per kurs, för att vara ändamålsenligt och för att motverka fragmentisering i utbildningen.
2. Krav ska ställas på att de elever som är i behov av stöd ska få detta, med den variation av stödåtgärder som eleverna behöver.
3. Bestämmelserna om vad som kan utgöra extra anpassningar, särskilt stöd och andra anpassningar i gymnasieskolan ska tydliggöras.
4. Beslut om förlängd undervisningstid innebär en pedagogisk bedömning och ska därför fattas av rektorn.

5. I likhet med vad som gäller i grundskolan ska resursfördelningen vara anpassad till lärarnas bedömningar av elevernas behov av stöd.

Vi stöder den utveckling av elevstödet som föreslås och tillstyrker förslagen. Samtidigt ser vi här en anledning att lyfta våra kanske största invändningar mot utredningen som helhet. Även om vi naturligtvis vill se en positiv utveckling av elevstödet inom skolan så innebär det samtidigt ett ökat fokus på eleven som problemet och att det bara handlar om pedagogiska lösningar.

Vi menar att utredningen helt saknar resonemang och förslag som tar fokus på hela lärmiljöns betydelse för elevens möjligheter att nå målen. I denna menar vi att även den fysiska och sociala miljön i skolan måste tas med i ett helhetstänk. Lärmiljöns alla delar fungerar i ett samspel och därför måste alla delar beaktas. Det räcker inte med att "bara" utveckla stödet.

Fungerar skolans lokaler för olika elevers behov och förutsättningar? Främjar lokaler och verksamhetens utformning en social gemenskap mellan elever och mellan skolans personal och elever? Vad behöver skolan göra för att kunna erbjuda en fungerande lärmiljö som helhet. Förbundet Blödarsjuka i Sverige ger ett exempel. Elever kan på grund av sin sjukdom ofta få problem med svåra lefskador. Dessa är ofta smärtsamma och begränsar rörligheten och i många fall krävs periodvis rullstol. Här saknar utredningen perspektivet på den fysiska tillgängligheten för elever som tillfälligt eller permanent är rörelsehindrade. Exempelvis vid transporter inom och mellan undervisningslokaler. Lokaler och transportvägar måste vara utformade ur ett tillgänglighetsperspektiv, vilket innebär att de berörda eleverna inte bara har möjlighet, utan även tidsmässigt hinner förflytta sig utan att undervisningen försvåras eller förhindras. Här finns ett tydligt fysiskt tillgänglighetsperspektiv och en social dimension men kanske inte frågan om pedagogiskt stöd.

Lokalernas utformning och möjligheter till flexibilitet och anpassning är viktigt för många elever med funktionsnedsättning. Inte minst för elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som ADHD eller Autism. För andra, exempelvis elever med astma och allergier,

är luftmiljön och städning andra exempel på faktorer som ytterst påverkar möjligheten till ett aktivt deltagande i skolan.

Skolverkets rapport "Tillgängliga lärmiljöer" från 2016 pekar på en allvarlig konsekvens av bristen på helhetstänkande; "skillnaden mellan hur olika skolhuvudmän och skolor arbetar med att skapa en pedagogiskt, socialt och fysiskt tillgänglig lärmiljö, är så stor att man inte kan tala om att det råder ett fritt skolval för elever med funktionsnedsättning."

I samma rapport konstaterar Skolverket att styrningen av arbetet med tillgängliga lärmiljöer behöver förbättras hos åtskilliga huvudmän. Det är fortfarande så att den stor del av tillgänglighetsarbetet sker efter hand, i takt med att behov uppstår eller uppdagas. Detta gäller såväl pedagogisk som social och fysiskt tillgänglig lärmiljö. Det saknas ett förebyggande perspektiv på tillgänglighet, eller om vi så vill perspektivet universell utformning saknas i planeringen av lärmiljön. Utgångspunkten i det perspektivet är att förskola, skola och gymnasial utbildning utformas så att verksamheten redan från början inkluderar alla elever.

Avslutningsvis vill vi understryka vikten av att i likhet med vad som gäller i grundskolan ska resursfördelningen vara anpassad till lärarnas bedömningar av elevernas behov av stöd.

Handikappförbunden tillstyrker utredningens förslag men vill samtidigt påtala bristen på diskussion och förslag som sätter helhetsfokus på lärmiljöns betydelse för elevers möjlighet att nå målen.

25.10.3 Krav på viss APL på ekonomiprogrammets inriktning handel samt teknikprogrammets inriktning produktionsteknik

De inriktningar på högskoleförberedande program som helt eller i huvudsak består av yrkeskurser bör ges en starkt anknytning till arbetslivet genom krav på arbetsplatsförlagt lärande (APL).

Förslag:

1. Krav på minst fyra veckors arbetsplatsförlagt lärande (APL) ska ställas när det gäller ekonomiprogrammets inriktning *handel* samt teknikprogrammets inriktning *produktionsteknik*.

När det gäller arbetsplatsförlagt lärande vill vi betona vikten av skolan ser till att arbetsplatsen är tillgänglig för de enskilda eleverna som ska vistas på arbetsplatsen. Det kan handla om allt från den fysiska miljön till den pedagogiska och den sociala miljön på arbetsplatsen är tillgänglig och fungerar. För exempelvis personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar är typiskt sett tydliga strukturer viktiga, liksom tydliga instruktioner och arbetsuppgifter. Det är viktigt att det arbetsplatsförlagda lärandet leder till goda erfarenheter för såväl elev som arbetsgivare.

Handikappförbunden tillstyrker utredningens förslag.

25.13 Ett mer ändamålsenligt utbud av introduktionsprogram

Utbudet av introduktionsprogram ska göras tydligare och elever ska ges bredare valmöjligheter vad gäller att inrikta sig mot ett nationellt program.

Förslag:

1. Programinriktat individuellt val ska även kunna inriktas mot ett högskoleförberedande program och därmed erbjuda bredare möjligheter för elever som har vissa godkända betyg.
2. Preparandutbildningen avvecklas.

Många elever med funktionsnedsättning hamnar på ett introduktionsprogram. Individuellt val är vanligt då de saknar behörighet till ett nationellt program. Det är därför positivt att utredningen öppnar upp för bredare valmöjligheter för introduktionsprogrammet samt att hemkommunens ansvar stärks i att erbjuda programinriktat individuellt val.

Handikappförbunden tillstyrker utredningens förslag

25.14 Tydligare förutsättningar för elever på introduktionsprogram

Elever på introduktionsprogram ska ges bättre förutsättningar att nå målen för sin utbildning och gå vidare till studier på nationella program, andra studier eller arbetsmarknaden.

Förslag:

1. Elevens rätt till heltidsstudier på introduktionsprogram ska förtydligas så att eleven har rätt till minst 23 timmar garanterad undervisningstid i veckan.

2. Möjligheterna att minska omfattningen av elevens studier ska tillämpas restriktivt.

Vi ser positivt på förslagen men vi vill också understryka att det samtidigt måste finnas möjligheter att vid behov kunna minska antalet undervisningstimmar. Vi ser därför positivt på att utredningen särskilt lyfter fram att ett sådant särskilt skäl kan vara "att en elev har svårt att klara heltidsstudier på grund av funktionsnedsättning eller neuropsykiatrisk problematik som trots stöd och anpassningar går ut över elevens möjlighet att orka vistas i skolmiljön på heltid". Viktigt här är också att inte skolor tar beslut om detta som alternativ till att ge det stöd som behövs utan att först ha prövat detta. Det får inte bli en smitväg på grund av resursbrist eller annat.

Vi vill betona vikten av att pedagogiskt kartlägga elever som är i behov av stöd så att stödet blir individuellt utformat efter elevens förutsättningar och behov. Det gäller också schemalägningsaspekter för att säkerställa att eleven orkar med sin skoldag. Eftersom andelen elever med funktionsnedsättning inom introduktionsprogrammen är hög så blir frågan om en systematisk överlämning mellan grundskola och gymnasium särskilt betydelsefull här. Likaså krävs här ett starkt förebyggande fokus på en tillgänglig lärmiljö som helhet.

Handikappförbunden tillstyrker utredningens förslag

25.16 Tydligare struktur och bättre dokumentation för elever på introduktionsprogram

Elever på introduktionsprogrammen ska få en tydligare struktur och en bättre dokumentation av sin utbildning, i syfte att underlätta för såväl elevens övergångar som framtida nationell uppföljning och kvalitetssäkring av programmen.

Förslag:

1. Innehållet i utbildningsplanen ska preciseras.
2. Innehållet i den individuella studieplanen ska preciseras vad gäller elever på introduktionsprogram.
3. Eleven ska ha rätt att fullfölja utbildningen hos huvudmannen enligt utbildningsplanen och den individuella studieplanen. Detta ska även gälla i den nya hemkommunen om eleven flyttar till en annan kommun.
4. Elevens dokument efter introduktionsprogram ska få ett tydligare innehåll och en tydligare innebörd.

Vi ser positivt på utredningens förslag under denna rubrik. Förslaget om att innehållet i utbildningsplanen ska förstärkas är utmärkt. Även att innehållet i den individuella studieplanen preciseras bäddar för att elever i behov av stöd ges rätt stöd. Vid behov ska en pedagogisk kartläggning göras, till exempel om den information man fått från grundskolan inte är tillräcklig. Att redovisa den faktiska undervisningstiden är förstås viktig för att över tid få fram statistik men för individen säger det egentligen ingenting om undervisningstiden i sig är tillräcklig för att nå måluppfyllelse. Det kan vara en viktig faktor men viktigare för eleven torde vara att det framgår av den individuella planen eller åtgärdsprogrammet vilka slags anpassningar eller särskilda stöd som krävs för att eleven ska nå måluppfyllelse.

Handikappförbunden tillstyrker utredningens förslag.

25.19 Ämnesbetyg i en ämnesutformad gymnasieskola kan stärka elevers utveckling och underlätta lärares arbete och bör därför beredas vidare

Förslag:

1. En utredning bör tillsättas som får i uppdrag att ta fram författningsförslag vad gäller ett system med ämnesbetyg i gymnasieskolan.
2. Skolverket bör ges ett förberedande uppdrag i syfte att utarbeta förslag vad gäller hur ämnen kan delas upp för att stödja principen om betyg i ett ämne samt förslag till anpassningar av programstrukturer.
3. Ett utvecklingsarbete mot ämnesbetyg måste vara långsiktigt och ges tid. Ytterligare utredning, beredning och implementering bör ges minst tre år.

Handikappförbunden har länge velat se en återgång till ämnesbetyg och delar här utredningens bedömning. Att tillsätta en utredning som mer specifikt tittar på detta är kanske nödvändigt men vi ser samtidigt att en övergång till ämnesbetyg är något som brådskar.

För många elever med funktionsnedsättning där orken och förmågan kan variera starkt över tid riskerar kursbetygen att bli ett lotteri. Sett över en längre period ges därför större möjligheter att jämna ut och att kompensera för svackor som drabbar eleven under enskilda delar av ämnet. En totalt sett mer rättvisande bild av elevens kunskaper skulle därför vara möjlig att nå vilket i sin tur skulle öka elevens möjligheter att nå behörighet för högre studier.

Handikappförbunden tillstyrker utredningens förslag.

25.20 Gymnasiesärskolan

Det är viktigt att reglerna för gymnasiesärskolan harmonierar med det som gäller för gymnasieskolan, bl.a. så att samverkan mellan de båda skolformerna underlättas. Ett stort antal förslag som gäller gymnasieskolan föranleder därför motsvarande förändringar i gymnasiesärskolan.

Förslag:

1. Det ska tydliggöras att alla elever i gymnasiesärskolan omfattas av skollagens bestämmelser om extra anpassningar och särskilt stöd. Bedömningen av stödbehovet ska göras utifrån om det kan befaras att eleven inte kommer att nå de kunskapskrav för kurser eller de kravnivåer för ämnesområden som ska uppnås.
2. Elever ska kunna få ett individuellt anpassat program genom att läsa grundskoleämnen i gymnasiesärskolan.
3. Ett mål för gymnasiesärskolan bör införas på motsvarande sätt som föreslås för gymnasieskolan och ett antal ytterligare förslag som gäller gymnasieskolan ska även gälla gymnasiesärskolan.

Detta innefattar förslagen om:

- en systematisk överlämning
- hemkommunens pådrivande ansvar för att ungdomar ska börja en gymnasieutbildning
- huvudmannens förtydligade ansvar för att se till att varje elev ges möjlighet att nå målen för sin utbildning
- vårdnadshavarnas medverkansansvar
- rektorns ansvar för att se till att upprepad eller längre frånvaro utreds
- skolans ansvar för att aktivt förebygga och motverka studieavbrott
- kommunala aktivitetsansvaret syftar till att motivera och hjälpa ungdomar att påbörja eller återuppta en gymnasieutbildning
- tydliggörande att elever som inte nått målen för sin utbildning efter fyra år kan ha rätt till fortsatt utbildning, genom att rätten att gå om en kurs eller att göra om gymnasiesärskolearbetet förs in i skollagen
- alla elever ska ha en mentor
- sammanhållen skoldag
- uppföljning och redovisning i den individuella studieplanen av den faktiska undervisningstiden som eleven erbjudits
- strukturerad undervisning
- stöd ska ges utifrån elevens utbildning i dess helhet
- stöd ska ges med den variation som eleverna behöver
- statligt stöd för att stimulera regional samverkan om ett allsidigt utbildningsutbud
- Skolverket ska regelbundet redovisa behov av förnyelse av gymnasieutbildningarna till regeringen
- bättre arbetslivsanknytning genom de nationella programråden för gymnasial yrkesutbildning.

– En utredning tillsätts som får i uppdrag att ta fram förslag för en författningsteknisk utformning av ämnesbetyg i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan, och Skolverket ges ett förberedande uppdrag vad gäller ämnesplaner och programstrukturer. Ett utvecklingsarbete för ämnesbetyg ska vara långsiktigt och ges tid. Ytterligare utredning och implementering bör ges minst tre år.

Handikappförbunden stödjer principiellt utredningens ståndpunkt att reglerna för gymnasiesärskolan ska harmoniera med det som gäller för gymnasieskolan men hänvisar till yttranden från de av Handikappförbundens medlemsorganisationer som mer specifikt berörs av gymnasiesärskolan och som har sin specialkompetens på området.

25.21 Bestämmelsen om statsbidrag till elever under 18 år för folkhögskoleutbildning tillämpas inte

I dag ska statsbidrag kunna ges till en folkhögskola som antar en elev under 18 år som går ett introduktionsprogram. Bestämmelsen kan dock inte tillämpas eftersom den inte är förenlig med skollagens bestämmelser om entreprenad.

Förslag:

1. Bestämmelsen om statsbidrag till folkbildningen som innebär att en folkhögskola kan anta en elev under 18 år som går ett introduktionsprogram tas bort.

Vi delar utredningens syn på att elever så långt som möjligt ska gå i gymnasieskolan men även om möjligheten att studera på folkhögskola inte utvidgas så menar vi att nuvarande möjlighet måste kvarstå och säkras. Som princip och med hänvisning till FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning samt till FN kommitténs allmänna kommentarer nr.4 kring konventionens artikel 24 Utbildning, menar vi att en fullt ut inkluderande skola på alla nivåer måste vara målet. Så länge speciallösningar erbjuder ett alternativ försvagas den ordinarie skolans incitament att arbeta för förändring vilket vi ser som djupt problematiskt. Enligt konventionen är inte speciallösningar av olika slag acceptabla. Tyvärr ligger dagens verklighet alltför långt ifrån att det ska kunna vara möjligt i nuläget att avveckla många av dem. Speciallösningar som resursskolor och särskola både på grundskole- och gymnasienivå fyller fortfarande en viktig funktion. Även om vi skulle vilja se att de kunde avvecklas är det inte möjligt i nuläget.

Folkhögskolan är ett annat mycket viktigt komplement till gymnasieskolan för personer med funktionsnedsättning. Ett alternativ som vi menar måste vara kvar även för personer under 18 år fram till dess att gymnasieskolan kan erbjuda ett fungerande alternativ för alla elever. Folkhögskolan kan i allmänhet erbjuda en utbildningsmiljö och pedagogik som fungerar bättre för elever med olika funktionsnedsättningar. För elever med exempelvis autism är folkhögskolekurser idag ett alternativ till gymnasiet. Det gäller även i vissa fall elever under 18 år. Folkhögskolepedagogiken är i många stycken mer fördelaktig i relation till gymnasieskolans pedagogik för den här gruppen elever.

Handikappförbunden menar att även om vi delar utredningens syn på att elever bör gå sin utbildning i gymnasieskolan så menar vi att nuvarande möjlighet att studera på folkhögskola för personer under 18 år måste kvarstå och säkras till dess att gymnasieskolan kan erbjuda ett fullgott alternativ. Vi avstyrker därför förslaget i dess nuvarande form.

25.22 Skolverkets arbete med stöd och kompetensutveckling

Huvudmän, rektorer och lärare behöver få ett utökat stöd i sitt arbete med att utveckla kvaliteten i undervisningen och att arbeta elevcentrerat. Utvecklingsinsatser behöver vara effektiva och bör syfta till att bygga kapacitet för lokalt utvecklingsarbete

Förslag:

1. Skolverket bör få i uppdrag att genomföra en satsning på kompetensutveckling för mentorer och när det gäller stöd och stimulans till elever i gymnasieskolan.
2. Skolverket bör ta fram allmänna råd om undervisningens genomförande.

Vi ser positivt på förslagen under den här rubriken. Särskilt att det i kompetensutvecklingsatsningar ska finnas ett specialpedagogiskt perspektiv. Att skolans personal ges förutsättningar att möta alla elever är avgörande om man vill att alla ungdomar ska påbörja och fullfölja en gymnasieutbildning, vilket också är regeringens mål enligt utredningens direktiv.

I grundskolan genomförs just nu en stor specialpedagogisk satsning som syftar till att utveckla alla lärares specialpedagogiska kompetens för att på så sätt möta elevers olika behov. Vi ser att samma behov av specialpedagogisk utveckling även i gymnasieskolan och anser att en liknande satsning bör göras även för gymnasieskolans personal. Det är viktigt att många fler som arbetar inom gymnasieskolan tillägnar sig sådan grundläggande kompetens samtidigt som man även behöver öka kunskapen om hinder i lärmiljön, om funktionsnedsättningar generellt, i synnerhet sådana som är komplexa till sin karaktär så som t.ex. ADHD och autism. Där är behovet av individuella stödinsatser helt avgörande för att eleven ska kunna genomföra sin gymnasieutbildning.

Handikappförbunden har vid upprepade tillfällen i samband med remissvar och vid uppvaktningar av utredningar på skolområdet även lyft frågan om brister i lärarutbildningen. I den grundläggande utbildningen läggs alldeles för lite fokus på praktiskt tillämpbara metodologiska kunskaper och specialpedagogik. Som nyutexaminerad lärare från lärarhögskolan så saknar man en tillräcklig bredd i sin pedagogiska kompetens för att kunna möta olika elevers behov. I alltför stor utsträckning utgår man från vad som verkar vara en tänkt "normalelev" som vi menar i praktiken inte finns. Det behövs därför mycket mer kunskap om alternativa sätt att lära ut och kunskap om olika lärstilar. Det behövs mer kunskap om vad som kan utgöra hinder för elever med olika funktionsnedsättningar. Vi menar därför att även den grundläggande lärarutbildningen måste ses över och byggas så att lärare redan från början ges bättre förutsättningar att möta den verklighet de möter.

Handikappförbunden tillstyrker utredningens förslag.

Med vänlig hälsning
Handikappförbunden

Stig Nyman
Ordförande

